

SİNOP MÜZESİ HELLENİSTİK VE ROMA DÖNEMİ MEZAR STELLERİ*

Akın TEMÜR*

Atıf/©: Temür, Akın (2018). *Sinop Müzesi Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, ANARSAN Sempozyumu Özel Sayısı, Ekim 2018, Yıl 11 Sayı 2 , ss.921-945

Özet: Doğu-İon Sanatı'nın Geç Arkaik dönem eserleri üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki Arkaik dönem içinde bütün doğu Grek bölgelerinde geçerli bir dönem stili bulunsa da farklı sanat merkezlerinde bölgesel özellikler açık bir şekilde görülmektedir. Bununla birlikte Anadolu'da Geç Arkaik dönemde İon heykeltıraşlık okullarının etkisi açık bir şekilde görülür. Doğu-Grek Anadolu kültür çevresinin merkezi konumdaki Milet şehrinin Persler tarafından tahrip edilmesi İon Sanatı'nın da sonunu getirmiştir. Buna karşın Milet kaynaklı heykeltıraşlık okulları Doğu-Grek dünyasının Propontis, Thasos, Trakya, Makedonya ve Pontus gibi kuzey alanlarında varlığını sürdürmüştür. Sinop stelleri İon heykeltıraşlık okullarının etkisinin çok açık bir şekilde görüldüğü örnekler olup Atika'daki mezar steli geleneğinin aynı zamanda Anadolu'daki Grek bölgelerinde, özellikle Milet kolonisi olan Sinop varlığını devam ettirdiğinin en önemli kanıtlardır. Çalışmaya konu olan stellerde bu etkilerin en iyi şekilde izlendiği örneklerden biridir. Bu kapsamda steller benzerleriyle karşılaştırılarak, üzerindeki figürlerin stilistik ve tipolojik incelemelerinden yola çıkarak, tarihlendirmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karadeniz, Sinop, Sinop Müzesi, Mezar Steli, Hellenistik ve Roma Dönemi Stelleri

Makale Geliş Tarihi: / Makale Kabul Tarihi:

Bu makale Turnitin programında kontrol edildi. This article was checked by Turnitin.

Bu makale ANARSAN sempozyumunda sunulmuş aynı başlıklı bildirinin tam metnidir.

* Çalışmaya konu olan mezar stelleri Sinop Müze Müdürlüğü'nün 17.11.2014 tarih ve 1491 sayılı izni gerçekleştirilmiştir. Gerekli çalışma iznini veren başta Sayın Müze Müdürü Hüseyin VURAL beyin şahsında tüm müze çalışanlarına en içten teşekkürlerimi sunarım.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fak. Arkeoloji Bölümü, Samsun.

akintemur@yahoo.com

Hellenistic And Roman Period Grave Stelai From Sinop Museum

Citation/©: Temür, Akın (2018). Hellenistic And Roman Period Grave Stelai From Sinop Museum. Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Symposium of AAHA, Special Issue, Year 11, Volume 2, October, 2018, ss. 921-945

Abstract: Studies conducted on the Late Archaic period artifacts of the Eastern-Ion Art show that even though there is a valid periodical style in the all Eastern Greece regions in the Archaic period, regional characteristics are clearly seen in different centers of art. Nevertheless, impact of Ionic sculpture schools from the Late Archaic period in Anatolia is clearly observed.

Destruction of the city of Miletus, which was at a central position of cultural circle of the Eastern-Greek Anatolia, by Persians also ended Ion art. Nonetheless, Miletus-based sculpture schools survived in northern regions of the Eastern-Greek world such as Propontis, Thasos, Thrace, Macedonia and Pontus. Sinop stelai, which were covered in this study, are examples where influence of Ion sculpture schools is clearly seen and they are also the most significant evidences that gravestones tradition in Attica also survived in the Greek regions of Anatolia, particularly in Sinop, which were colonies of Miletus. The stelai that are the subject of this study are examples on which these impacts could be followed most clearly. In this context, the aim of this study is to date the stelai by comparing it to the similar ones and based on the stylistic and typological examination of the figures on it.

Keywords: Black Sea, Sinope, Sinop Museum, Grave Stele, Hellenistic and Roman Stelai

I. GİRİŞ

Sinop Karadeniz'in güney kıyı şeridinde, Anadolu'nun en kuzey noktasında, Boztepe Yarımadası'nın anakarayla birleştiği noktada yer alan bir liman kentidir. Kalkolitik Çağ'a kadar uzanan bir geçmişe sahip olan kent, en parlak dönemini M.Ö. 7. yy'ın sonlarında, Milet'in bir ticaret kolonisi olarak kurulduğu dönemde yaşar (Hiller, 1975: 59; Durugönül, 1992b: 100). Hem Karadeniz Bölgesi'nin az sayıdaki doğal limanlarından birine sahip olması hem de Anadolu ve Karadeniz'e açılan bir giriş noktası olması nedeniyle, kent her zaman önemini korumayı başarmıştır. Çalışmanın konusunu oluşturan mezar stelleri, kentin Milet kolonisi olarak kurulduğu dönemlerden sonra ortaya çıkar.

Çalışmaya konu olan mezar stelleri genel olarak; taş veya mermer gibi malzemelerden yapılmış, çoğunlukla dikdörtgen veya benzer bir formdaki bloğun, küp biçiminde kesilip perdahlanarak pürüzsüz hale getirilmesiyle elde edilen, üzerlerinde bulunan tasvir ve yazıtıyla mezar sahibinin ölümsüzleştirilmesini amaçlayan arkeolojik buluntular olarak tanımlanır. En erken örneklerinin Miken dönemine kadar uzandığı mezar stellerinin, heykeltıraşlığın bir kolu olarak ortaya çıkması ve Yunan sanatında sıklıkla görülmeye başlaması M.Ö. 7. yıllara kadar uzanan bir süreçtir (Şahin, 2000: 1). Yunan sanatında görülen bu mezar stelleri, farklı bölge ve dönemlerde kendine özgü şekilleriyle farklı tipolojik özellikler gösterse de birçoğu Attika mezar steli geleneğine uygun olarak yapılmışlardır. M.Ö. 5. yy. steller için önemli bir dönüm noktasını oluşturur. Zira bu dönemde Attika'da mezar steli üretimi durur. Bu yüzden M.Ö. 430'da yeniden başlayana kadar ki geçen bu sürede mezar steli gelişimi de kesintiye uğramaktadır. Buna karşın konu ve kompozisyonlara bakıldığında, steller üzerinde Geç Arkaik dönem geleneklerin varlığının sürdürdüğü anlaşılmaktadır. Bu dönemde genel olarak yerel özelliklerin dışında yeni bir geleneğin ortaya çıkmadığı kabul edilmektedir (Boardman, 2005: 68).

Stellerin tarihlendirme konusunda mezar stelleri üzerinde tasvir edilen figürlerin anatomik yapısı oldukça belirleyici olmuştur. Zira heykeltıraşlık, seramik ve mimarlık eserlerindeki genel gelişmeye paralel olarak, mezar stelleri üzerinde betimlenen figürlerin giysi ve saç işlenişlerinden, duruşlarına el, ayak ve kollarının hareketinden, ellerinde tuttukları nesnelere kadar birçok unsur tarihlendirmeye katkı sağlamıştır. Bunun yanında stellerin mimari formlarının da karşılaştırmada kullanılan önemli bir enstrüman olduğunu unutmamak gerekir. Bu paralelliklere karşın mezar stellerinin farklı zaman ve bölgelerde kendine özgü sanatsal özelliklere sahip olduğu da göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmayla farklı yerlerde yayınlanan veya yayınlanmamış Sinop Müzesi envanterinde bulunan figürlü mezar stellerini toplu bir şekilde değerlendirme amacı güdülmektedir. Bu kapsamda araştırmaya konu olan Sinop mezar stellerinden Klasik döneme tarihlenenleri, Sixth International Congress on Black Sea Antiquities, 18-22 September 2017, Constanta/Romanya'da "Stelai from Sinop Museum" başlığıyla sözlü bildiri olarak sunulmuştur (baskı aşamasındadır). Bu çalışma da ise, Hellenistik ve Roma dönemlerine tarihlenen figürlü mezar stelleri değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu kapsamda steller dönemlerine göre gruplandırılmış ve sonrasında formlar ve

üzerlerinde betimlenen figürler dikkate alınarak, dönem içerisindeki heykeltıraşlık eserleriyle karşılaştırma yoluyla tarihlendirilmeye çalışılmıştır.

Kat. Nr. : 1, Env. Nr. : 15.9.76

Ölçüleri : Yükseklik; 0.955 m., Genişlik; 0.54 m., Derinlik; 0.185 m., Kabartma Alanı: Yükseklik; 0.51 m., Genişlik; 0.42 m., Derinlik; 0.09 m.

Tanım : İnce tanecikli sarımsımermerden yapılmış olup normal alınlıklı mezar steli grubuna girer (Özkorucuklu, 1990: 28, K.7; Sağlan – Çam, 2017: 79-96, Fig. 1-4). Stelin üst kısmındaki birleşme kalıntılarında, başka bir parçasının daha olduğu anlaşılmaktadır. Kat. No. 2’de olduğu gibi kabartma alanı, stelin yüzeyine göre oldukça geniş tutulmuştur.

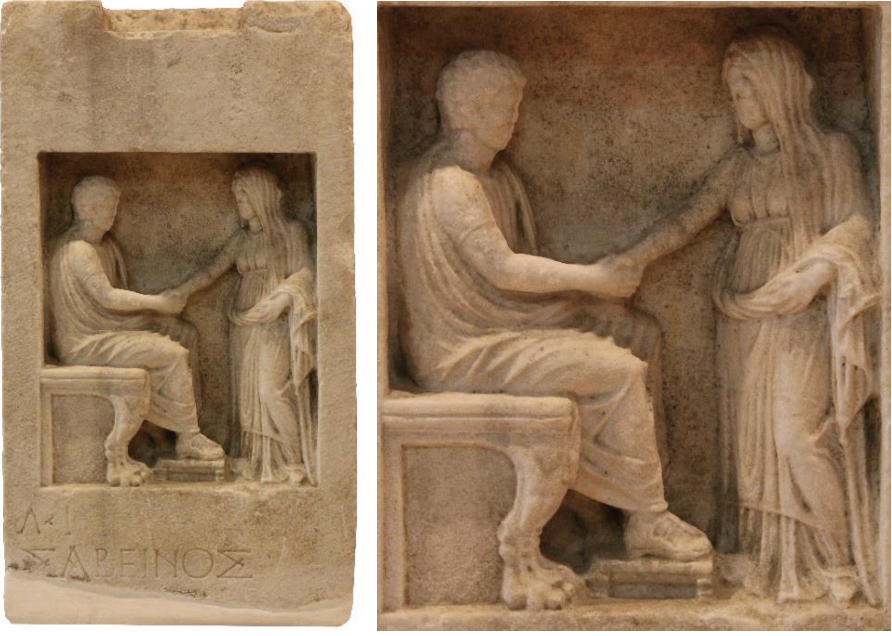
Yer yer aşınmaların olduğu kabartma kısmında; solda profilden oturan bir erkek, karşısında ise ayakta duran bir kadın figürü bulunmaktadır. Oturan figüre (mezar sahibi) baktığımızda; figürün ön ayakları aslan ayağı biçiminde olan, arkalıksız bir taht üzerinde oturduğunu, ayaklarının altına da profilli bir tabure yerleştirildiğini görürüz. Khimation giymiş olan figür sağ eliyle önünde, ayakta duran kadın figürüyle tokalaşırken tasvir edilmiştir. Figürün sol kolu işlenmemiştir. Sakalsız bir şekilde tasvir edilen figürün yüz hatları tahrip olduğu içi ayrıntıları izlenememektedir. Erkek figürünün karşısında; dörtte üç profilden, ayakta durur pozisyonda bir kadın figürü bulunmaktadır. Mezar sahibinin eşi olduğu anlaşılan kadın figürü; göğüs altından ince bir kemerle sıkıştırılmış bir khiton ve bunun üzerine başa kadar çekilmiş ve bel kısmında rulo şeklinde toplanan, sonrasında sol elin üzerinden ayak ucuna kadar sarkan bir khimation giymiştir. Figürün sağ eli oturan figürle tokalaşmak için ileri doğru uzatılmışken, sol eli bel hizasında khimationu tutmaktadır. Eşiyle vedalaşma sahnesi içinde görülen kadın figürünün sol ayağı geriye atılmış olup, vücudun ağırlığı sağ ayak üzerine toplanmıştır. Kabartma alanının altında ise, daha sonraki bir dönemde eklenmiş olduğu düşünülen “L. Iulius Sabeinus” yazıtına yer verilmiştir (Çalışmaya konu olan steller üzerindeki yazıtlar işin uzmanlarına bırakılmış ve değerlendirmeye alınmamıştır. Bu kapsamda yazıtların sadece müze envanterinde yer alan çevirileri bilgilendirme amaçlı olarak kullanılmıştır).

Steli kompozisyon olarak değerlendirdiğimizde; benzer şekildeki veda sahnesinin tasvir edildiği stellerin Hellenistik dönemde sıkça kullanıldığına tanık oluruz. Gerek kompozisyon ve gerekse kıvrımlar açısından karşılaştırabileceğimiz bir örnek Chios Museum’dan bir stel üzerinde

bulunmaktadır (Pfuhl-Möbius, 1977: 227, Taf. 129: 877). M.Ö. 2. yy.'ın 2. yarısına tarihlenen stel üzerinde; Sinop örneğinde olduğu gibi solda oturan bir erkek figürü karşısında ise, vedalaşan bir kadın figürü bulunmaktadır. Bu tip stellerde bazen Sinop örneğinde olduğu gibi oturan bir erkek ve ayakta duran bir kadın figürü görülürken, bazen de her iki figürün erkek olduğu, sahneye çocukların veya hizmetçilerin dahil edildiği örnekler de görülür (Pfuhl-Möbius, 1977: 224-228, Taf. 126-129: 862-881). British Museum'dan (Pfuhl-Möbius, 1977: 227, Taf. 129: 872) Chios steliyle aynı tarihe verilen stel bunun için örnek olarak verilebilir. Stel üzerinde Sinop ve Chios örneğinde olduğu gibi solda oturan bir erkek figürü, karşısında ise vedalaşan bir kadın figürü bulunurken, farklı olarak sahneye bir kız ve erkek çocuğu figürü dahil edilmiştir.

Benzer bir kompozisyon Amisos'tan M.Ö. 2-1. yy.'a tarihlenen stel üzerinde de izlenir (Duruğönül, 1992a: 61-70, Abb. 1). Chios, British Museum ve Amisos örneklerine baktığımızda Sinop stelindeki oturan figürde görüldüğü gibi profilden, arkalıksız bir taht üzerinde oturan, ayakları altına tabure yerleştirilmiş, khimation giyimli, sağ eliyle ayakta duran kadın figürüyle tokalaşan, sakalsız bir erkek figürü bulunmaktadır. Sinop stelinde oturan figürün sol kolu görünmezken, British Museum örneğinde sol kol karın üzerine yerleştirilmiş olarak, Amisos stelinde ise, tahtın yanına konmuş olarak tasvir edilmiştir. Steller üzerindeki ayakta duran kadın figürlerini incelediğimizde; sol ayaklarının dizden hafif kırılmasıyla oluşturulmak istenen hareketin dışında monoton bir yapıya sahip oldukları görülür.

Figürlerin giysilerinde izlenen derin kıvrım yapısı üç stelde de büyük ölçüde benzerdir. Bu örnekler ışığında Sinop örneğini M.Ö. 2. yy.'ın ilk yarısına verebiliriz.

Kat. Nr. 1

Kat. Nr. : 2, Env. Nr. : 1.1.002

Ölçüleri : Yükseklik; 102 cm., Genişlik; 54 cm., Derinlik; 24 cm., Kabartma Alanı: Yükseklik; 0.50 m., Genişlik; 0.40 m., Derinlik; 0.10 m.

Tanım : İnce tanecikli sarımtırak mermerden yapılan mezar stelinin (Sağlan – Çam, 2017: 79-96, Fig. 5-7) üst kısmı ve alt kısmı kırıktır. Figürlerin yüzleri büyük ölçüde aşınmış olan stelin alt kısmı da restorasyon geçirmiştir. Kat. No. 1'deki stelde olduğu gibi alınlıklı mezar steli grubuna dahil edilir. Dikdörtgen bir formda işlenmiş olan mezar stelinin üst kısmında bulunan dübel delikleri başka bir parçasının olduğuna işaret eder. Dübel deliklerinin altında iki adet çiçek rozet kabartmasına yer verilmiş olup, rozetlerden biri büyük ölçüde tahrip olmuştur. Stelin neredeyse yarısını kaplayan kabartma alanı oldukça derin tutulmuş olup, üzerinde sağda oturan bir kadın ile karşısında ayakta duran bir erkek figürü yer alır. Kat. Nr. 1'deki stelde olduğu gibi, yine bir vedalaşma sahnesi söz konusudur. Farklı olarak burada roller değişmiştir. Bu kez oturan kadın, ayakta duran ise erkektir. Kabartma altındaki yazıt büyük ölçüde tahrip olmuş olup, sadece “Strat...” harfleri okunabilmektedir. Kabartma alanı içinde baktığımızda; sağda arkalıklı, yüksek bir taht üzerinde, dörtte üç profilden işlenen, oturan bir kadın

figürünün olduğunu görürüz. Oturan figür sağ eliyle ayakta duran erkek figürüyle tokalaşırken, sol elini taht üzerine koymuş olarak izlenir. İçten göğüs altından sıkıştırılmış bir khiton giyen figür, üzerine giydiği khimationu başına kadar çekmiş olarak betimlenir. Başlı örten khimationun bir kısmı sol omuzdan, tahtın kolu üzerine zikzaklar çizerek aşağı doğru sarkarken, bacak üzerinde derin kanallar oluşturacak şekilde kıvrımlar oluşturur. Khimationun uç kısımları, kare bir tabure üzerine konmuş ayaklar üzerinde toplanmış olarak görülür. Sağ alt köşede, tahtın hemen altında ise, elinde mücevher kutusuyla bir hizmetçi figürü yer almaktadır.

Oturan figürün karşısındaki ayakta duran erkek figürünü incelediğimizde; belden yukarısı çıplak, profilden işlenen figürün, ileri doğru uzattığı sağ eliyle oturan figürle tokalaşırken, sol eliyle khimationun omzundan gelen bir parçasını tuttuğunu görürüz. Vücut ağırlığının sağ ayak üzerine verildiği figürde, sağ ayak geriye doğru çekilerek parmak uçlarına basmaktadır. Oldukça tahrip olduğu için kıvrım hatları tam olarak izlenememekle birlikte, sağ ayağın geriye atılmasıyla oluşan hareket kıvrımlara da yansımış ve bel kısmından ayak bileğine kadar inen uzanan diyagonal bir kıvrım yapısı ortaya çıkmıştır. Kat. No. 3'teki stelde olduğu gibi kompozisyon olarak vedalaşma sahnesi bulunana stelin karşılaştırılabilir örneklerine baktığımızda; vedalaşma sahneli stellerin Hellenistik dönem içinde sıkça kullanılmakla birlikte, özellikle oturan kişinin erkek, ayakta duran figürün kadın olduğu kompozisyonun daha fazla tercih edildiğini görürüz (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 872-877).

Bu örneklerin yanısıra oturan bir kadın ve karşısında hizmetçi figürü bulunan stel örnekleri, Geç Arkaik dönemden itibaren izlenebilen bir gelişim ortaya koyar. Bu stellerde oturan kadın tipi dönem içinde eklenen özellikler dışında büyük ölçüde birbirinin tekrarıdır. Stel için karşılaştırılabilir bir örnek olarak Thrasylos Torsosu verilebilir (Özgan, 2016: 110, Res. 88:a-b). Bu tipin erken örneklerinden biri kabul edebileceğimiz eser, M.Ö. 271-270 yıllarına tarihlenmektedir. Cepheden ve bir kaya bloğu üzerine oturur pozisyonda görülen heykel; khiton ve onun üzerinde sol omuzdan gelip, bacaklar üzerinde toplanan ve sonrasında sol bacağa paralel olarak aşağı sarkan, bol kıvrımlı, kalın kumaştan bir khimation giymiş olarak tasvir edilmiştir. Sinop örneğinde olduğu gibi khiton göğüs altındaki bir kemerle sıkıştırılmıştır.

Benzer özellikler Palatin Museum'da bulunan Meter Torsosu üzerinde de görülür (Özgan, 2016: 112-113, Res. 91:a-c). Tahtta oturur pozisyonda işlenen

tanrıça, yine khiton ve üzerine khimation giymiş olarak tasvir edilmiştir. Göğüsler üzerine yerleştirilen kemer, khimationun geniş, bol ve kalın kıvrım yapısı, aşağı doğru sarkan derin ve geniş kanallı kıvrımlar üç eserde de izlenen genel özelliklerdir. Bu özellikler ışığında Sinop örneğini M.Ö. 2. yy.'ın ortalarına tarihleyebiliriz

Kat. Nr. 2

Kat. Nr. : 3, Env. Nr. : 15.8.76

Ölçüleri : Yükseklik; 1.24 m., Genişlik; 0.56 m., Derinlik; 0.135 m., Kabartma Alanı: Yükseklik; 0.39 m., Genişlik; 0.43 m., Derinlik; 0.07 m.

Tanım : İnce tanecikli sarımtırak mermerden olup normal alınlıklı mezar steli grubuna dahil edilir. Sinop stelleri içinde karşımıza çıkan normal alınlıklı stellerin en büyük özelliği, bu örnekte de görüldüğü gibi, tabanlarının geniş olması ve yukarıya doğru gittikçe daralmanın fazla olmasıdır. Stelin dikdörtgen, derin bir niş içinde bulunan kabartma alanı tabandan oldukça yüksek tutulmuştur. Hellenistik dönem Doğu-İon mezar stellerinde yoğun

olarak karşılaşılan yüksek kabartma özelliği (Yaylalı, 1979: 36) büyük ölçüde Sinop stellerinde de uygulanmıştır. Bu stel bunun en iyi örneklerinden biridir. Üst kısmı kırık olarak ele geçmiş olan stelin yüzeyinde yer yer aşınmalar mevcuttur.

Kabartma alanına baktığımızda; sağda aslan ayağı biçiminde ayakları olan, arkalıklı ve kolluklu bir taht üzerinde oturan, yarı cepheden bir erkek figürü görülür. Figür sakalsız bir yüze sahip olup, yüzeyinde yer yer aşınmalar mevcuttur. Belden yukarısı çıplak olan figür, sol omuzdan gelerek beli saran ve sonrasında bacak üzerinde derin kanallı kıvrımlar oluşturarak, ayak bileği üzerinde son bulan bir khimation giymiş olarak görülür. Figürün sağ kolu sağ bacağın üzerinde olup, bilekten kırıktır. Sol kol ise, tahtın koluğu üzerinden, yumruk yapılarak karna doğru çekilmiş olarak tasvir edilmiştir. Sol köşede Anadolu'da çok yaygın bir tip olan Pudicitia Saufeia tipinde, başı kırık, cepheden bir kadın figürü tasvir edilmiştir. Bu tip Pinkwart ve Linfert tarafından Menderes Magnesia'ında bulunan Saufeia'ya göre tanımlanmıştır (Pinkwart, 1973: 153; Linfert, 1976: 148). İlk örnekleri Ağlayan Kadınlar Lahdi üzerinde görülen Pudicitia tipi (Linfert, 1976: 147) özellikle mezar stellerinde M.Ö. 2. yy. ve sonrasında sıkça tasvir edilen bir kadın tipine dönüşmüştür (Yaylalı, 1986: 479). Bu tip ilk dönemlerde üzüntülü görünmenin en iyi şekilde yansıtılmış hali olarak kabul edilmiştir (bu tip çoğunlukla kadınlar için kullanılmış olmakla birlikte, Hellenistik dönemde Doğu-Yunan stelleri üzerinde erkekler üzerinde de sıkça görülür. Yaylalı, 1979: 36). Ancak geç dönemlerde üzüntünün bir sembolü olmaktan çıkmış, simgesel bir anlatım olarak kalmıştır (Saraçoğlu, 1997: 5). Kadın figürünün giysisini incelediğimizde; bütün vücudunun ve başının khimation tarafından sarılırken, altına giydiği khitonun derin kanallar yaparak, uçları görünen ayaklar üzerine döküldüğü görülür. Figürde sol bacak geriye doğru çekilirken, vücut ağırlığı sağ ayak üzerine toplanmıştır.

Bu iki ana figürün yanında sağ altta, oturan erkek figürünün yanında, kısa khiton giymiş, ayakları çapraz biçimde tasvir edilen, kolları karın üzerinde birleştirilmiş bir erkek hizmetçi figürüyle, ortada kadın ve erkek figürlerinin arasında khiton giymiş elinde mücevher kutusuyla bir hizmetçi kız figürü tasvir edilmiştir. Her iki figürün de başları kırıktır. Kabartma alanının altında ise, üzeri kazılmış şekilde "A[...]dios'un karısı Eunomia (Adadı) Uğurlar olsun" yazıtı bulunmaktadır (Sinop Müzesi Env.).

Karşılaştırılabilir örneklere baktığımızda; stelimiz üzerindeki kadın figürünün bir benzerini M.Ö. 2. yy. 2. yarısına tarihlenen Chios Museum'dan bir mezar steli (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 430) üzerinde buluruz. Her iki stel üzerinde yer alan kadın figürü de Pudicitia Saufeia tipinde tasvir edilmişlerdir. Bu tipte tasvir edilen kadın figürlerinde sol bacak geriye doğru çekilirken, vücut ağırlığı sağ bacak üzerine toplanmıştır. Sol kol, karın üzerinde sağ kolun dirseğinin altına yerleştirilirken, sağ el çenenin sağ tarafında khimationun ucunu tutmaktadır. Khimationun sağ taraftan gelen uç kısmı, sağ kolun bileğine dolanarak soldan omuz üzerinden enseye doğru uzanır. Mantonun soldan gelen uç kısmı ise, kalça kısmından sol kola gelerek, sol bileğe sarılır ve sonrasında aşağıya doğru devam eder (Yaylalı, 1979: 37; Şahin, 2000: 61).

Chios steli üzerinde yer alan kadın figürünün kıvrımlarıyla Sinop örneği karşılaştırıldığında büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. Farklı olarak Chios steli üzerinde kompozisyon da erkek figürüne yer verilmemiş, sadece elinde mücevher kutusuyla kız hizmetçi figürüne yer verilmiştir. Sinop steli üzerindeki kadın tipinin başka bir benzerini Notion'dan Chios steliyle aynı tarihe verilen mezar steli (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 429) üzerinde de görürüz. Yine Pudicitia Saufeia tipinde görülen mezar sahibesi bu kez her iki yanında birer hizmetçi figürü ile betimlenmiştir.

Sinop örneği ile karşılaştırıldığında kıvrım yapısının neredeyse aynı ustanın elinden çıkmış kadar büyük bir benzerlik içinde olduğunu görürüz. Linfert (Linfert, 1976: 148) ve Yaylalı (Yaylalı, 1979: 37) tarafından Anadolu'da yaygın olduğu ifade edilen (M.Ö. 2. yy.'ın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanan bu tipin, özellikle İonya Bölgesi'nde yaygın olduğu, Mysia Bölgesinde Kyzikos ve Miletupolis'te yaygın olmamakla birlikte görüldüğü ifade edilir. Şahin, 2000: 61) Pudicitia Saufeia tipinin Sinop stelleri üzerinde bu kadar başarılı bir şekilde uygulanmış olması Doğu-İon heykeltıraşlık okullarının ne derece etkili olduklarını göstermesi açısından oldukça önemlidir. Bu steli de figürlerin işlenişinden ve kıvrım yapısından M.Ö. 2. yy.'ın 2. yarısına tarihleyebiliriz.

Kat. Nr. 3

Kat. Nr. :4, **Env. Nr. :** 41.1.78

Ölçüleri : Yükseklik; 75.5 cm., Genişlik; 42.5 cm., Derinlik; 14.15 cm., Kabartma Alanı: Yükseklik; 27.5 m., Genişlik; 22.5 cm., Derinlik; 3.5 cm.

Tanım : Kireç taşından yapılmış olan mezar steli (Özkorucuklu, 1990: 24-25, K.2) büyük ölçüde aşınmış olup, tepe ve köşe akroterleri ile kenar kısmı kırıktır. Üçgen alınlığı ve akroterleriyle naiskos tipli mezar stelleri grubuna dahil edilir (Sinop Müzesi'nde bulunan Klasik dönem naiskos tipli mezar stelleri için bkz. Akurgal, 1955: 5-38). Stelin alınlığının tam ortasında bir kalkan tasviri ve kare şeklinde oldukça küçük tutulmuş bir niş içinde Dioskurides tipinde, khiton ve khimation giymiş, ayakta duran bir erkek figürü tasvir edilmiştir (Ayakta duran erkek figür tipleri için bkz. Şahin, 2000: 69-75). Başu kırık olan figür büyük ölçüde aşınmıştır. Mezar steli üzerinde görülen Dioskurides tipine adını veren Dioskurides heykeli M.Ö. 138-137 yıllarına tarihlenmektedir. Bu nedenle bu tipteki figürlerin benzerleri M.Ö. 2. yy. ortalarından itibaren görülmeye başlar (Tipe adını veren Dioskurides heykeli Hellenistik Döneme tarihlenmekle birlikte Sophokles ve Aiskhynes heykelleri bu tipin öncüleri olarak gösterilmektedir. Şahin, 2000: 71). Bu tip Roma döneminde de kullanılmış olmasına karşın yoğun olarak kullanıldığı dönem Hellenistik dönemdir. O kadar sevilmiştir ki sadece erkeklerde değil,

kadınlarda bile duruşu ve elbiseleri ile hiç değişmeden kullanılan bir tipe dönüşmüştür (Pfuhl-Möbius bu tipi “Normal Erkek Tipi” olarak tanımlarken Pfuhl-Möbius, 1977: 90, Bieber bu tipi “Paliatus” adı altında gruplar. Bieber, 1977: 132). Bu tip özellikle İonya Bölgesi’nde yoğun olarak karşımıza çıkar. Sinop örneğinde bu tipin çok fazla bir değişikliğe uğramadan kullanılmış olması, Sinop’un büyük sanat merkezleri ile yakın bir ilişki içinde olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Stel üzerindeki erkek figürüne incelediğimizde; khiton üzerine giyilen khimationun, kolları da içine alarak vücudu sardığını, göğüs üzerinde toplanan giysinin sol elle gerdirildiğini ve sağ omuzdan aşağıya doğru sarktığını görürüz. Sağ el aşağıya doğru sarkan giysi kıvrımlarını tutarak, elbiseye gergin bir duruş vermektedir. Figürün sol bacağının dizden kırılıp yana atılması ve vücut ağırlığının sağ bacak üzerine toplanmasıyla bu gergin duruşa bir nebze hareketlilik verilmeye çalışılmışsa da monoton yapı bozulmamıştır. Figürün yüzeyi oldukça aşındığı için, giysisinin kıvrımlarını karşılaştırmak oldukça zordur (benzer örnekler için bkz. (Pfuhl-Möbius, 1977: 82, Nr. 155-271) Ancak giyside izlenebilen sert, şematik kıvrım yapısından ve monoton duruştan yola çıkıldığında mezar steli için M.Ö. 2. yy.’ın sonları önerilebilir.

Kat Nr. 4

Kat. Nr. : 5, **Env. Nr. :** 15.10.76

Ölçüleri : Yükseklik; 0.635 m., Genişlik; 0.51 m., Derinlik; 0.21 m.

Tanım : İnce tanecikli mermerden yapılmış olan stelin (Özkorucuklu, 1990: 25, K.3) üst kısmı eksiktir. Aynı şekilde alt kısmı ve stelin sol kısmını sınırlayan sütunda kırıktır. Stelin üst kısmında yer alan dübel deliklerinden üst kısmında ayrı bir parçasının daha olduğu anlaşılmaktadır. Naiskos tipli mezar steli grubuna dahil edilen stelin kabartma alanında, solda dikdörtgen bir boşluk yer alırken, sağda başı ve sağ eli kırık, belden yukarısı çıplak, atletik yapılı, ayakta duran bir erkek figürü ile sağ yanında elleri karın üzerinde birleştirilmiş, dörtte üç profilden verilmiş, kısa bir khiton giyen küçük bir erkek hizmetçi figürü yer almaktadır. Erkek figürünün kabartma alanının tam ortasında bulunmaması, soldaki dikdörtgen boşlukta başka bir figürün olduğu düşüncesini akla getirmektedir. Büyük bir olasılıkla stel, ikinci bir kullanım evresi geçirmiş ve sonrasında soldaki figür kazındığı için, figürün olduğu yere dikdörtgen bir niş görünümü verilmiş olmalıdır. Erkek figürünün başının olmaması ve olması gereken yerde bulunan delikte, aynı şekilde stelin ikinci kez kullanılmış olabileceğinin en büyük kanıtı olarak gösterilebilir. Zira

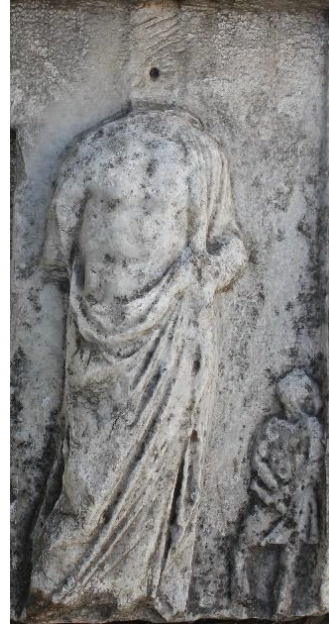
buraya ikinci kullanım sırasında stelin yeni sahibinin başı yerleştirilmiş olmalıdır.

Stel üzerindeki figürleri incelediğimizde; mezar sahibi olan erkek figürünün cepheden hareketsiz, sabit bir şekilde tasvir edildiğini görürüz. Her ne kadar vücut ağırlığı sol ayak üzerine verilip, sağ ayak dizden hafifçe bükülmüş olsa da, vücuda çok fazla bir hareket katmamıştır. Başı olmadığı için herhangi bir hareketliliğin olup olmadığı tam olarak anlaşılamamaktadır.

Giysisine baktığımızda; sağ omuzu ve kolları açıkta bırakan bir khimation giydiğini görürüz. Sol omuzdan gelip, belden aşağı inerek, vücudu sıkıca saran khimation üzerinde; kalın, derin, sert ve diyagonal giden bir kıvrım yapısı izlenir. Özellikle vücut ağırlığını taşıyan sol bacak üzerine sarkan kıvrımlarda bunları izlemek mümkündür. Bu tip Pfuhl-Möbius tarafından “Kos Tipi” olarak adlandırılır (Pfuhl-Möbius, 1977: 111).

Kıvrım açısından değerlendirdiğimizde en yakın benzerini de M.Ö. 2. yy.’ın 3. çeyreğine tarihlenen Kos örneğinde buluruz (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 117; Smith, 2002: 245, Res. 311). Sol kol üzerinden aşağı doğru sarkan kıvrımlar, bacağın hareketinden dolayı diz üzerinde oluşan yay çizen kıvrımlar ve bel kısmını saran kümelenmiş derin kanallı kıvrımlar büyük ölçüde benzer bir yapı gösterir. Bu özelliklerden yola çıktığımızda steli M.Ö. 2. yy.’ın sonlarına tarihleyebiliriz.

Kat Nr. 5

Kat. Nr. : 6, Env. Nr. : 13.62.70

Ölçüleri : Yükseklik; 173 cm., Genişlik; 46 cm., Derinlik; 9 cm.

Tanım : Stel ince tanecikli sarımtırak mermerden yapılmış olup üçgen alınlıklı Naiskos tipli bir mezar steli grubuna dahil edilir (Özkorucuklu, 1990: 26-27, K.5). Alınlık köşelerindeki küçük kırıklar ve figürlerin yüzlerindeki aşınmalar dışında büyük ölçüde korunmuştur. Form olarak altta genişleyip, yukarıya doğru daralan bir yapıya sahip stelin, dikdörtgen bir niş şeklinde düzenlenen kabartma alanı, diğer stellere göre daha küçük tutulmuş olup, üzerine iki adet çiçek rozet yerleştirilmiştir. Kabartma alanında Hellenistik dönem stelleri üzerinde sıkça görülen bir sahne olan (Yaylalı, 2007: 125) ölü yemeği sahnesinin (Ölü yemeği sahnesiyle ilgili daha ayrıntılı bilgi için bkz. Fabricius, 1999) işlendiği stelde; sağ tarafta kline üzerine uzanmış bir erkek figürü ve karşısında, klinenin uç kısmına oturmuş bir kadın figürü yer alır. Kline üzerine uzanmış olan erkek figürü; kısa kollu bir khiton ve khimation giymiş olup, khimationun bir ucu sol omuzdan gelerek kolun dayandığı yastık üzerine düşmektedir. Figür sağ kolunu klinenin uç kısmında oturan kadın

figürüne doğru uzatırken, yastığa dayanmış sol koluyla olasılıkla kadeh benzeri bir nesne tutmaktadır. Klinenin önünde keçi ayağı biçiminde üç ayağı bulunan, üzerinde yiyeceklerin olduğu bir sehpa yer alırken, hemen yanında köşede khiton giyimli, elleri karın üzerinde birleştirilmiş bir erkek hizmetçi figürü bulunmaktadır. Erkek figürünün karşısında, klinenin uç kısmında pudicitia tipinde; bir kolu karnın üzerinde, diğer kolun dirseği ona dayalı ve eli çenenin yanına konmuş bir biçimde, başa kadar çekilmiş khimationun kenarından tutan kadın figürü bulunmaktadır. Figürün ayakları alt kısmı profilli bir tabure üzerine yerleştirilmiştir. Kabartma alanın hemen altında “Pharnakes’in Karısı, Theotima Uğurlar Olsun” yazıtı bulunmaktadır (Sinop Müzesi Env.).

Stelin üzerinde betimlenen figürleri benzerleriyle karşılaştığımızda en yakın benzerlerinden birini Bursa’da bulunmuş olan M.Ö. 2. yy.’ın sonlarına tarihlenen bir stel (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 1111) üzerinde buluruz. İki kabartma alanı bulunan stelin üst kısmında Sinop örneğinde olduğu gibi kline üzerine uzanmış erkek figürü ve klinenin uç kısmında bir kadın figürü görülür. Kline üzerine yerleştirilen ikinci erkek figürü ve kadın figürünün yanında yer alan iki hizmetçi figürü dışında sahne büyük ölçüde benzerdir. Kline üzerinde uzanmış erkek figürlerine baktığımızda Sinop örneğindeki gibi kısa kollu bir khiton ve üzerine khimation giymiş olarak resmedilmiştir. Figürün giydiği khimationun bir ucu sol omuzdan gelerek kolun dayandığı yastığa ve oradan da klineden aşağı sarkmaktadır. Aynı şekilde klinenin sağ alt köşesine yerleştirilmiş khiton giyimli, elleri karın üzerinde birleştirilmiş erkek figürü ve sahnenin tam ortasına yerleştirilmiş, keçi ayağı biçiminde şekillendirilmiş üç ayağa sahip sehpa, benzer özellikler olarak karşımıza çıkar. Kadın figürü de yine Sinop örneğinde olduğu gibi pudicitia tipinde tasvir edilmiştir. Samos’tan yine M.Ö. 2. yy.’ın sonlarına tarihlenen diğer bir mezar steli (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 1596) üzerinde sahne yine aynı şekilde oluşturulmuş olmasına karşın, bu kez sahnenin soluna, kadın figürünün hemen arkasına ikinci bir hizmetçi figürü eklenmiştir. Örnekleri çoğaltmak mümkün olmakla birlikte ölü yemeği tasvirli stellerde sahne aşağı yukarı birbirinin tekrarı şeklindedir.

Genelde Arkaik çağdan beri bilinen ölü yemeği sahneli mezar stelleri Hellenistik çağda yoğunluk kazanmış ve inanılmaz boyutlara ulaşmıştır (Yaylalı, 2007: 124). Ölümden sonraki yaşam inancının, bir yansıması olarak karşımıza çıkan ölü yemeği sahneli bu tip mezar stellerinde, çoğunlukla günlük yaşamla ilgili olarak birçok ayrıntıya yer verilmiştir (Saraçoğlu, 2000:

189). Dolayısıyla kendi içinde çok farklı kompozisyonlar ortaya çıkmıştır. Bu kapsamda en ayrıntılı çalışma Pfuhl-Möbius tarafında yapılmıştır. Pfuhl-Möbius (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 1542-2063) çalışmalarında “yatan adam ve oturan kadın” olarak grupladığı mezar stellerini kendi içinde; “kline üzerinde kadın, solda sandalye üzerinde kadın, sağda sandalye üzerinde kadın, yatan adam oturan kadın ve çocuklar” gibi çok farklı tipler altında değerlendirmiştir.

Bu örneklerle karşılaştırdığımızda gerek kompozisyon olarak ve gerekse stel üzerinde tasvir edilen figürlerin giysi kıvrımları açısından değerlendirdiğimizde stelimiz için önerebileceğimiz tarih M.Ö. 2. yy.’ın sonu 1. yy.’ın başları olacaktır.

Kat. Nr. 6

Kat. Nr. : 7, Env. Nr. : 45.1.77

Ölçüleri : Yükseklik; 36.5 cm., Genişlik; 48.5 cm., Kabartma: Yükseklik; 3.5 cm.

Tanım : İnce tanecikli sarımtırak mermerden yapılmış olan stelin yüzeyi büyük ölçüde aşınmıştır. Naiskos tipli mezar steli grubuna dahil edilmektedir (Özkorucuklu, 1990: 27-28). Dikdörtgen formlu stelin bu kez üst kısmında üçgen alınlığa değil antefixlere yer verilmiş olup, sahnenin iki yanı antelerle sınırlandırılmıştır. Yüzeyi büyük ölçüde aşınmış olan stel üzerinde bir önceki stelde olduğu gibi bir ölü yemeği sahnesi işlenmiştir. Kline üzerinde; uzanmış pozisyonda, belden yukarısı çıplak, khimation giyimli, sol kolu yastığa dayalı, sağ elinde boynuz biçimli rytonu yukarı doğru kaldıran, sakallı bir erkek figürü betimlenmiştir. Klinenin ayak ucunda silindir biçimli bir tabureye oturmuş, yönü erkeğe dönük, khiton ve khimation giyimli bir kadın figürü bulunmaktadır. İleriye ve yukarı doğru kaldırdığı elinde bir kadeh tutarken, klineye doğru uzatmış olarak görülen sol elinde olasılıkla bir kap tutuyor olmalıdır. Kadın figürünün hemen arkasında Pudicitia tipinde iki hizmetçi figürü bulunurken, bunların hemen yanında önlerinde amphora bulunan, iki çocuk figürü yer almaktadır. Stelin sol köşesinde ise, sağa doğru dönük bir at başı görülmektedir. Steller üzerinde tasvir edilen at protomu yılan figürü gibi ölen kişinin heroize edildiğinin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Pfuhl-Möbius, 1977: 310-311; Saraçoğlu, 2000: 46; Yaylalı, 2007: 125).

Stel için karşılaştırılabilir örneklerle baktığımızda; kompozisyon olarak benzer bir örneği İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde buluruz (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 1564). M.Ö. 2. yy.'ın ortalarına tarihlenen stel bizim örneğimizde olduğu gibi naiskos tipli mezar stel grubuna girer. Stel üzerinde Sinop örneğine benzer şekilde kline üzerine uzanmış belden yukarısı çıplak bir erkek figürü ve karşısında klinenin uç kısmına oturmuş bir kadın figürü görülür. Erkek figürü yine yukarı doğru kaldırdığı sağ eliyle boynuz rytonu tutarken sağ kolu dirsekten bükülerek yastığa dayanmış olarak betimlenmiştir. Solda ise önünde bir amphora ile hizmetçi figürü bulunurken, sağ üst köşede Sinop örneğinde olduğu gibi ölen kişinin heroize edildiğinin bir göstergesi olarak sağa dönük bir at başına yer verilmiştir. Bir diğer karşılaştırma örneği Samos'tan M.Ö. 1. yy.'a tarihlenen bir mezar stelidir (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 1565). Bu stelde Sinop örneğinde olduğu gibi Naiskos tipli mezar steli grubuna dahil edilmekte olup, dikdörtgen formlu stelin üst kısmında antefixlere yer

Stel üzerinde yine kline üzerinde yukarı doğru kaldırdığı sağ eliyle boynuz rytonu tutan, sakallı bir erkek figürü ve karşısında, klinenin uç kısmında oturan bir kadın figürüne yer verilmiştir. Her iki tarafta birer erkek ve kız hizmetçi figürüne yer verilen stelin sağ üst köşesinde at başına ve sol üst köşede yılan figürüne yer verilmiştir.

Figürler üzerindeki giysi kıvrımlarına baktığımızda; gerek Sinop ve gerekse Samos steli üzerindeki erkek ve kadın figürlerinin giydikleri khimationun üzerinde görülen yay çizen derin kanallı kıvrımlar, oturan kadın figürünün etek kısmındaki aşağı doğru sarkan yuvarlak sırtlı, paralel giden kıvrım yapısı büyük ölçüde benzerdir. Sinop stelinin yüzeyinin yer yer tahrip olmuş olması, kıvrımların tam olarak tespit edilmesini güçleştirmekle birlikte İstanbul ve Samos örnekleri dikkate alındığında stelimizi M.Ö. 1. yy.'ın başlarına tarihlemek uygun olacaktır.

Kat. Nr. 7

Kat. Nr. : 8, Env. Nr. : 15.13.76

Ölçüleri : Yükseklik; 0.49 m., Genişlik; 0.465 m., Derinlik; 0.08 m., Kabartma: Yükseklik; 0.277 m., Genişlik; 0.37 m., Derinlik; 0.03 m.

Tanım : İnce tanecikli, sarımtırak mermerden yapılmış olan stelin alt kısmı kırılmış olup, figürlerin yüzlerinde yer yer aşınmalar izlenmektedir. Üçgen alınlığı, köşe akroterleri ve dikdörtgen formuyla naiskos tipli mezar steli grubuna giren stelin üzerinde, iki yan antelerle sınırlandırılmış bir kline sahnesi izlenmektedir. Sahneye baktığımızda kline üzerine uzanmış, başı ve vücudu dörtte üç profilden verilen çıplak bir erkek figürü izlenir. Sol kolu yastığa dayalı olan figürün sağ eli dizden kırılarak, dikilen sağ ayağın üzerinde görülür. Klinenin hemen önünde üç ayaklı, üzerinde bir kadeh ve kâsenin olduğu bir sehpa yer alırken, sahnenin sol tarafında, köşede khiton giyimli, başını hafifçe öne eğmiş, sol elini çenesine dayamış, sağ eli beli üzerinde bir erkek hizmetçi figürü bulunmaktadır.

Örneğimizde gördüğümüz gibi Hellenistik dönemde oldukça sevilerek tasvir edilen ölü yemeği sahneli mezar stellerinde (Ölü yemeği sahneli mezar stellerine, “Hellenistik dönemde Batı Anadolu’da, Marmara Bölgesinde, Trakya’da, Makedonya’da, Karadeniz Kıyılarında, Mısırda ve Kıbrıs’ta, Roma İmparatorluk döneminde ise Suriye’den İngiltere’ye, Güney Rusya, Romanya ve Bulgaristan’dan Kuzey Afrika’ya kadar geniş bir alanda karşılaşılmaktadır”. Çekilmez, 2008: 9) kompozisyonu; çoğunlukla kline üzerine uzanmış bir erkek figürü ve klinenin uç kısmına veya bir sandalye üzerine oturmuş üzüntülü bir kadın figüründen oluşur. Bu kompozisyona çoğunlukla bir veya daha fazla kız veya erkek çocuk hizmetçi eşlik eder. Sahnenin olmazsa olmazı şüphesiz klinenin hemen önünde yer alan çoğunlukla üç ayaklı olarak görülen sehpadır. Bu tip ölü yemeği sahneli mezar stellerinde erkek figürlerine çoğunlukla bir bayan eşlik ederken, burada bayan figürüne yer verilmemiş olması ölen kişinin evli olmadığını veya genç yaşta ölmüş olabileceği kanaatini uyandırmaktadır. Kabartma alanın hemen altında yer alan “Lucius Antonius [-] yaşadı” (Sinop Müzesi Env.) yazıtı da bu düşüncüyü destekler niteliktedir.

Stel üzerinde yer alan kline üzerine uzanmış bir erkek figürünün benzerlerine baktığımızda; bunların çoğunlukla ya tamamen ya da belden aşağısının giyinik olduğunu görürüz (Pfuhl-Möbius, 1977: Taf. 216-299). Burada olduğu gibi tamamının çıplak olarak tasvir edildiği bir örneğe rastlanılmamıştır. Bu şekilde tamamen çıplak olması Klasik dönem mezar stelleri üzerinde görülen ve çıplak olarak tasvir edilen atlet stellerini hatırlatmaktadır (Hiller, 1975: Nr.

9, 15, 16; Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 11,14,32,33,35). Yatan figürü anatomik olarak karşılaştırmamız mümkün görünmemektedir. Bu kapsamda khiton giyimli erkek hizmetçi figürüne baktığımızda Geç Hellenistik dönem mezar stelleri üzerinde görülen diğer erkek hizmetçi figürlerinden gerek giysisi ve gerekse duruşuyla farklı olmadığını görürüz. Stel üzerinde görülen mobilyaların işlenişini benzerleriyle karıştırdığımızda ise, stel için M.Ö. 1. yy. tarihini önerebiliriz.

Kat. Nr. 8

Kat. Nr. : 9, **Env. Nr. :**19.1.77

Ölçüleri : Yükseklik; 0.925 m., Genişlik; 0.34 m., Kalınlık; 0.057 m., Çerçeve: Yükseklik; 1.53 m., Genişlik; 0.57m., Kalınlık; 0.205 m., Kabartma: Yükseklik; 0.037 m., Kabartma alanı; 0.41x0.282 m., Yan yükseklik; 0.04 m.

Tanım: Kalkerden yapılmış stel üçgen alınlığı, köşe akroterleri ve dikdörtgen formuyla diğer Sinop örneklerinde olduğu gibi naiskos tipli mezar steli grubuna girmektedir. Farklı olarak burada kabartma alanı stelin üst kısmına değil iç kısmına yerleştirilmiş, sarımtırak mermerden ayrı bir stel üzerine işlenmiştir. Bu şekliyle iç içe girmiş iki stel izlenimi uyandırmaktadır. İçteki stelin altında yazıt bulunmakla birlikte okunamayacak durumdadır. Dıştaki kalker çerçevenin sağ köşesiyle figürün yerleştirildiği içteki stelin üst kısmı ise, kayıptır (stelin müze envanterindeki fotoğrafında bu kısım sağlam olup, iki sütunun taşıdığı bir arşitrav üzerinde kemer ve içinde yapraklı çiçek rozet görünmektedir).

İçteki stelin kabartma alanı içinde ortada bir kadın figürü ve yanında elinden tuttuğu, kaide üzerinde küçük bir kız figürü bulunmaktadır. Her iki figürün yüz hatları büyük ölçüde tahrip olduğu için ayrıntılar izlenememektedir. Kadın figürünün duruşuna baktığımızda; çoğunlukla erkek figürlerinde izlenen Dioskurides tipinde tasvir edilmiş olduğunu görürüz. Bu tip Geç Hellenistik dönemde yoğunlaşmakla birlikte Roma döneminde de sevilerek kullanılmıştır. Bu tipte tasvir edilen kadınların giysileri erkek figürleriyle büyük ölçüde benzerdir. Bu kapsamda figür yine khiton üzerine kolları da içine alacak şekilde vücudu saran bir khimation giymiştir. Giysinin bir kısmı vücudun sağ omuzundan aşağı inmekte ve göğüs üzerinde “v” şeklinde toplanmaktadır. Toplanan bu kıvrım demeti göğüs üzerinde sağ ele dolanmakta ve böylece elbiseye gergin bir yapı kazandırmaktadır. Sonrasında khimationun uç kısmı sol omuzdan arkaya doğru dökülerek sol kolun bileğine dolanmaktadır. Sol el çoğunlukla elbisenin ucunu tutarken Sinop örneğinde sol tarafında yer alan çocuğun elini tutmaktadır. Dioskurides tipinde vücut ağırlığı çoğu zaman sol bacak üzerindedir (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 158-161). Sağ bacak ise dizden kırılarak yana doğru atılmaktadır. Ancak Hellenistik dönemdeki bu duruş şeması Sinop örneğinde olduğu Roma döneminde de devam etmektedir

Kadın figürünün karşılaştırılabilir en yakın örneklerinden biri İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde bulunan 4254 Envanter numaralı steldir (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 466). Sinop örneğinde olduğu gibi Dioskurides tipinde tasvir edilen figürün Sinop örneğinde farklı olarak bir değil iki hizmetçi figürüne yer verilmiştir. Giysi üzerinde oluşan kıvrımları karşılaştırdığımızda; şekilsel yönden büyük ölçüde benzerlik olmakla birlikte, İstanbul örneğinde özellikle sol omuzu örten geniş, üçgen biçimindeki yapı Sinop örneğinde oldukça dar tutulmuştur. Bir diğer örnek Basel'de bulunan ve Türkiye'den götürüldüğü düşünülen ve M.Ö. 100'lere tarihlenen bir mezar stelidir (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 469). Stel üzerinde yine iki yanında yer alan hizmetçi figürleriyle tasvir edilen kadın figürü Dioskurides tipindedir. Ancak bu kez Sinop örneğinden farklı olarak, sağ omuzdan aşağı inerek göğüs üzerinde “v” şekli oluşturan khimationun uç kısmının, sol omuzdan arkaya doğru dökülmeyip, sağ kol üzerinden rulo şeklinde aşağı doğru döküldüğü görülmektedir. Türkiye'den götürülmüş erken imparatorluk dönemine tarihlenen bir diğer stel de (Pfuhl-Möbius, 1977: Nr. 468) Sinop örneğinde olduğu gibi Dioskurides tipinde bir kadın figürü tasvir edilmiştir. Ancak sol omuzdan sağ bacak üzerine inen yay biçimindeki kıvrım yapısının daha sık, yüzeysel ve şematik bir yapıya sahip

olduğu görülür. Bu örnekler ışığında Sinop örneği için Geç Hellenistik- Erken Roma tarihi önerilebilir.

Kat. Nr. 9

II. SONUÇ

Doğu-İon sanatının eserleri üzerinde yapılan çalışmalar göstermektedir ki geçerli bir dönem stili bulunsa da farklı sanat merkezlerinde kendine has bölgesel özellikler izlenebilse de Geç Arkaik dönemden itibaren İon heykeltıraşlık okullarının etkisi bariz bir şekilde karşımıza çıkar. Sinop'un erken dönem stellerindeki figürlerde izlenen başın profilden gözlerin cepheden görünümü, badem gözler, dar ve kalın dudaklar ve bu dudaklardaki hafif gülümseme bu etkilerin en bariz yansımalarıdır. Bunun yanında, arkalıksız, alçak bir tabure, elbiselerde izlenen kalın kumaşın ağır bir şekilde aşağı

düşmesi ve acılı, sade ve vakur bir atmosfer, eğik baş, sol elin çene altına götürülüşü Klasik dönem özellikleri olarak karşımıza çıkar.

Çalışmaya konu olan steller üzerindeki kadın ve hizmetçi figürlerinde yaygın bir şekilde tasvir edilen ve üzüntülü bir duruşu simgeleyen Pudicitia ve Dioskurides tipleri, özellikle Hellenistik dönemde sıkça kullanılan tiplerdir. Tüm Doğu-İon stellerinde görüldüğü gibi Sinop stellerinde de mezar sahipleriyle aralarındaki farkın anlaşılması için hizmetçi figürleri küçük tutulmuş olup, kadınların yanında kız, erkeklerin yanında erkek çocuğu şeklinde tasvir edilmişlerdir. Genel duruşları ise ellerin karın üzerinde birleştirilmesidir. Kompozisyonun yanı sıra steller üzerinde tasvir edilen mobilya ve aksanları da büyük ölçüde benzerdir.

Doğu-Yunan Anadolu kültür çevresinin merkezi konumdaki Milet şehrinin Persler tarafından tahrip edilmesiyle birlikte, İon Sanatı'nın da sonunu getirmiştir. Buna karşın Milet kaynaklı heykeltıraşlık okulları Doğu-Yunan dünyasının Propontis, Thasos, Trakya, Makedonya ve Pontus gibi kuzey alanlarında da varlığını sürdürmüştür. Çalışmaya konu olan Sinop mezar stelleri, bu İon heykeltıraşlık okullarının etkisinin çok açık bir şekilde görüldüğü örnekler olup Attik mezar steli geleneğinin aynı zamanda Anadolu'daki Yunan bölgelerinde, özellikle Milet kolonisi olan Sinop'ta devam ettirdiğinin en önemli kanıtlardır.

KAYNAKÇA

- AKURGAL, E. (1955), "Zwei Grabstelen Vorklassischer Zeit Aus Sinope" *Winckelmannsprogramm der Archäologischen Gesellschaft zu Berlin*, 111, , ss. 5-38.
- BIEBER, M. (1977), *Ancient Copies. Contributions to the History of Greek and Roman Art*, New York
- BOARDMAN, J. (2005), *Yunan Heykeli, Klasik Dönem* (çev. Gürkan Ergin), Homer Kitabevi, İstanbul.
- ÇEKİLMEZ, M. (2008), *Tire Müzesi'nden Hellenistik ve Roma Dönemi Mezar Stelleri*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Aydın.
- DURUGÖNÜL, S. (1992a), "Zwei Grabstelen einer Familie aus Amisos (Samsun)", *Epigraphica Anatolica* 19, ss. 61-70.
- DURUGÖNÜL, S. (1992b), "Grabstele der Nana aus Sinope", *AMS 8, Studien zum antiken Kleinasien II*, ss. 97-107.
- FABRICIUS, J. (1999), *Die Hellenistischen Totenmahlreliefs. Grabrepräsentation und Wertvorstellungen in Ostgriechischen Städten*, München.
- HILLER, H. (1975), *Ionische Grabreliefs der ersten Hälfte des 5. Jahrhunderts v. Chr.*, IstMitt, Beiheft 12, Tübingen.
- LINFERT, A. (1976), *Kunstzentren Hellenistischer Zeit. Studien An Weiblichen Gewandfiguren*, Wiesbaden.
- ÖZGAN, R. (2016), *Hellenistik Devir Heykeltıraşlığı 2*, İstanbul.
- ÖZKORUCUKLU, H. (1990), *Sinop Mezar Stelleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- PFUHL, E., MÖBIUS, H. (1977), *Die Ostgriechischen Grabrelief*, Published by Philip von Zabern, Mainz.
- PINKWART, D. (1973), "Weibliche Gewandstatuen aus Magnesia am Maander", *Antike Plastik* 12, ss. 149-159.
- SAĞLAN S., ÇAM, F. (2017), Sinope'den Hellenistik Döneme Ait İki Mezar Steli, *Tüba-Ar* 21, ss. 79-96.
- SARAÇOĞLU, A. (1997), *Antakya Yöresi Mezar Stelleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Erzurum.
- SARAÇOĞLU, A. (2000), "Kyzikos'dan Figürlü Mezar Kabartmaları", *Olba III*, ss. 181-197.
- SMITH, R. R. R. (2002), *Hellenistik Heykel* (çev. A. Y. Yıldırım), İstanbul.
- ŞAHİN, M. (2000), *Miletopolis Kökenli Figürlü Mezar Stelleri ve Adak Levhaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- YAYLALI, A. (1979), *Hellenistik Devir İzmir Kökenli Figürlü Mezar Stelleri*, Atatürk Üniversitesi Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Erzurum.
- YAYLALI, A. (1986), "Hellenistik Devir İzmir Mezar Stelleri" [Bildiri]. *IX. Türk Tarih Kongresi Sempozyum Bildirileri*, I. Cilt. (ss. 473 – 489). Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- YAYLALI, A. (2007), "Kyzikos'dan Bir Mezar Steli" *Doğudan Yükselen Işık Arkeoloji Yazıları, Atatürk Üniversitesi 50. Kuruluş Yıldönümü Arkeoloji Bölümü Armağanı* (Haz. Birol CAN & Mehmet IŞIKLI), İstanbul ss. 123-129.

